

**II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszék**

A kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvi repertoárjának vizsgálata

**Készítette: Sütő Réka
IV. évfolyam, angol szakos hallgató
Témavezető: dr. Huszti Ilona
Tanszékvezető: Lizák Katalin**

Beregszász

2014

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
Bevezetés	3
I. Szakirodalmi áttekintés	5
1.1 A nyelvi repertoár fogalma	5
1.2 Kényelvűség és többnyelvűség	6
1.3 Különböző nyelvek helyzete Ukrajnában	8
1.4 A nyelvoktatás helyzete Kárpátalja magyar tantervű iskoláiban	9
A kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvi repertoárjának vizsgálata	
<i>II. A kutatás első fázisa.....</i>	17
2.1 A téma indoklása, célkitűzések	17
2.2 A kutatásról	17
2.3 A kutatás eredményei	18
2.4 A kutatás eredményeinek elemzése	19
<i>III. A kutatás második fázisa.....</i>	21
3.1 A kutatás folytatásának indoklása, célkitűzések.....	21
3.2 A kutatásról.....	21
3.3 A kutatás második szakaszának eredményei	22
3.4 A kutatás második szakaszában keletkezett eredmények elemzése	23
3.5 Összesített eredmények.....	25
3.6 A kutatás során levont idegennyelv-pedagógiai következtetések.....	26
3.7 Az eredmények elemzése során megfogalmazott javaslatok.....	27
Távlati célok	32
Összefoglaló	33
Köszönetnyilvánítás	35
Felhasznált irodalom	36
Mellékletek	37
Nyilatkozat.....	43

A kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvi repertoárjának vizsgálata

Bevezetés

Ahogy a régi mondás tartja: „Ahány nyelvet beszélsz, annyi ember vagy”. Az emberek a nyelv fogalmát általában gondolataik kifejezésével kapcsolják össze. A nyelv a kommunikáció alapeszköze. Számtalanszor előfordul, hogy „keressük a szavakat” vagy „nem találunk szavakat” valamire. Politikusok, híres emberek sokszor hivatkoznak arra, hogy mondanivalójukat a média eltorzítja, s emiatt az általuk közvetített üzenetet az emberek tévesen értelmezik. Abban az esetben, amikor bizonyos személyek között a kommunikáció egyszerűen csődöt vall, azt mondjuk: „nem értenek egymás nyelvén”, ugyanakkor két ember „egy nyelvet beszél”, ha ennek épp az ellenkezőjéről van szó.

Nyelvi ismereteink kihatással vannak életünk számos területére: ha valaki magas szinten sajátít el egy nyelvet, akarva vagy akaratlanul is betekint egy másik kultúrába, új emberekkel és látásmódokkal, másfajta viselkedési normákkal ismerkedik meg. Globalizálódó világunkban keresve is nehezen találunk olyan országot, ahol csak és kizárólag egy nyelvet vagy nyelvváltozatot beszélnek, ahogyan olyan emberre is nehezen akadnánk, aki egy adott nyelvnek csakis egy változatát beszéli.

Kárpátalja mindig is a kulturális és nyelvi sokszínűség ékes példájaként szolgált, hisz megyénkben többek között ukrán, magyar, orosz, román, ruszin nemzetiségű emberek élnek. Vidékünkön rengeteg gyermek születik kétnyelvű családba, elsajátítva mindkét szülője anyanyelvét, sőt, néhányan még egy harmadik nyelvet is bevezetnek a családon belüli kommunikációba. Ám vannak olyanok is, akik életük során mindössze egy nyelvet ismernek meg, s ennek pedig számos oka lehet a szociális körülményektől az oktatás alacsony színvonaláig (Beregszászi & Csernicskó, 2005). Ismert és elfogadott tény, hogy nyelveket tudni és képesnek lenni őket használni alapvető fontossággal bír napjainkban. Magyarként nem elég csak anyanyelvünket ismerni magas szinten, legalább annyira szükséges az ukrán, mint második nyelv ismerete. Idegen nyelvet tanulni és kommunikálni azon a nyelven szintén nagyon fontos a 21. század Európájában.

Ma már általánosan elismert, hogy a fiatalok nyelvhasználatát vizsgáló kutatások kiemelkedő szerepet játszanak az adott terület oktatásának minőségi meghatározásában valamint fontos következtetéseket nyújthatnak a tanárok számára, feltérképezve diákjaik nyelvtudásának erősségeit és gyenge pontjait.

A Kárpátalján zajló idegennyelv-tanítás hosszú évtizedekre tekint vissza, azonban a vele kapcsolatos, róla szóló tudományos kutatások új keletűnek számítanak. Tudomásunk szerint a jelen korunk első nagyszabású nyelvpedagógiai kutatását 2004-ben végezték kárpátaljai kutatók (Fábián, Huszti & Lizák, 2005). Az azóta eltelt tíz év alatt számos hasznos kutatási eredmény keletkezett, melyekről a kutatók hazai és nemzetközi fórumokon is beszámoltak, továbbá jelentős számú publikáció jöhetett létre a Kárpátalján folyó idegennyelv-tanítással kapcsolatban.

Ezen munkámmal én is gazdagítani kívánom a Kárpátalján végzett nyelvpedagógiai jellegű kutatások színes és sokrétű tárházát. Szeretném leszögezni, hogy bár a témámban előzetesen megjelölt nyelvi repertoár szociolingvisztikai fogalom, kutatásom mégis főként idegennyelv-pedagógiai jellegű. Munkám fő célját tehát a következőképpen fogalmaznám meg: pedagógusszemmel kívánok tekinteni egy alapvetően szociolingvisztikai témára.

I. Szakirodalmi áttekintés

1.1 A nyelvi repertoár fogalma

A nyelvi repertoárról, mint szociolingvisztikai fogalomról az 1960-as évek óta beszélhetünk. A fogalom megjelenése John Gumperz munkásságához köthető, aki az Indiában, pontosabban Észak-Delhiben fellelhető nyelvváltozatokat kutatta (Busch, 2012). A verbális, azaz nyelvi repertoár egy adott személy (vagy közösség) rendelkezésére álló nyelvi források, beszédváltozatok összességéből álló készlet. A személyre jellemző beszédváltozatok készlete az egyéni verbális repertoár (Bartha, 1998). Más megközelítésből, a nyelvi repertoár a személy által elsajátított nyelvek (anyanyelv – L1; második nyelv – L2; idegen nyelvek; államnyelv stb.) és nyelvváltozatok összessége, amelyeket az illető különböző szinten valamint más és más helyzetekben képes felhasználni (Huszi, 2013). A személyes repertoárunk számos alkalommal változhat életünk során: új nyelveket sajátíthatunk el, esetleg úgymond „elfelejthetünk” nyelveket. Nincs olyan ember, aki egy adott nyelvnek csak és kizárólag egy változatát beszélné, s ritkán találkozunk olyanokkal, akik ennek a készletnek a teljességével rendelkeznek. A közösség tagjai legtöbb esetben ezeknek csupán részhalmazaihoz férnek hozzá. A verbális repertoárt kódkészletnek is nevezhetjük. Trudgill megfogalmazásában: „A kifejezés azoknak a nyelvi változatoknak az összességét jelöli, amelyek egy beszélőközösség számára hozzáférhetők. A kódkészlet különböző stílusváltozatokat tartalmaz, de kétdialektusú [...] vagy diglosszikus [...] közösségekben tartalmazhat különböző dialektusokat is, többnyelvű [...] közösségekben pedig különböző nyelveket” (Trudgill, 2000).

Szép számmal hozhatunk példákat annak igazolására, hogy azonos nyelvnek tekintett változatok beszélői nem értik egymást, de előfordulhat az is, hogy különböző nyelveket beszélő embereknek nincsenek megértési gondjaik. Az előbbi eset klasszikus példája a kínai nyelv, melyet bár közös írásrendszer fog össze, különböző változatai – mint a mandarin vagy a kantoni – annyira eltérőek, hogy beszélőik aligha értik egymást, egyes nyelvváltozatok között sokszor akkora a különbség, mint a „villanygő és cserebogár közt”. Ugyanakkor például a holland-német határ mentén élő beszélők sokszor könnyebben megértik a másik által használt helyi változatokat, mint saját sztenderd nyelveiket. Az Indiában hivatalos hindi és a Pakisztánban beszélt urdu nyelv közötti legfőbb eltérés az egymásról különböző írásrendszer, míg Jugoszlávia

fennállásakor a szerb és a horvát nyelvek közötti fő különbséget a cirill és latin írás különbözősége jelentette, s ez szolgált a két csoport eltérő etikai és vallási különbségeinek alapjául is (Bartha, 1998).

1.2 A kétnyelvűség és többnyelvűség

A nyelvi repertoárt vizsgálva feltétlenül szót kell ejtenünk a kétnyelvűség és többnyelvűség fogalmáról. A kétnyelvűség egy változó és sokrétű jelenség, ebből kifolyólag mindmáig nem született egyértelmű és átfogó meghatározása, s a különböző tudományágakhoz tartozó szakirodalmat átlapozva megbizonyosodhatunk arról, milyen sokféle módon definiálták, sőt definiálják ma is. Vannak, akik szerint a nyelvek ismeretének fokát kell figyelembe venni, ám akadnak olyanok, akik a második nyelv elsajátításának idejét tartják szem előtt. Néhányan mindkét kritériumot figyelembe veszik.

Az átfogó definíciók hiánya miatt a legtöbb kutató abból a meghatározásból indul ki, hogy kétnyelvűnek illetve többnyelvűnek az az egyén nevezhető, aki két (illetve több) nyelvet beszél és használ (Göncz, 1985). A kétnyelvű egyének nyelvi repertoárját nem egy, hanem két (vagy több) nyelv változatai alkotják. Nem arról van szó, hogy a két nyelv minden egyes változata része a készletnek, hanem hogy a kétnyelvűség típusától függően az anyanyelv (L1) és a második nyelv (L2) változatai között munkamegosztás vagy funkcionális elkülönülés lehet, ami nem zárja ki az átfedéseket. Valaki egyformán jól vagy rosszul birtokolhatja az adott nyelvek irodalmi változatát vagy a köznyelvet. Egynyelvű beszélők is választhatnak a helyzetnek és alkalomnak megfelelő kódok (helyi nyelvváltozat, nyelvjárás, standard) és stílusok (hivatalos, közvetlen) közül. A kétnyelvű beszélők választási lehetőségei azonban rendkívül széleskörűek: az egynyelvűekhez hasonlóan választhatnak nyelvváltozatot és stílust, de választhatnak a birtokukban lévő két nyelv közül is (Borbély, 2001). Ezt nyelvválasztásnak vagy kódválasztásnak nevezzük (Csernicskó, 2003; Márku, 2011). Attól függően, hogy milyen életkorban sajátította el valaki a nyelveket, korai és később kialakult kétnyelvűségről beszélhetünk. A korai kétnyelvűség óvodás korban alakul ki, ezt a típust Ronjat-féle kétnyelvűségnek nevezik (Ronjat, 1913). A nyelveket szukcesszíve is meg lehet tanulni. Ilyenkor a második nyelv tanulása óvodáskorban megindulhat, de később is elsajátítható az iskolai oktatással vagy egyéni tanulással.

Kárpátaljai vonatkozásban egyértelműen kisebbségi kétnyelvűségről beszélünk, kétnyelvű az a személy, „aki mindennapi beszédtevékenysége során anyanyelve mellett még legalább egy nyelvet használ, vagy képes használni, illetve tudja, mikor kell(ene) ezt tennie saját, és közösségi normái, igényei szerint”(Csernicskó szerk. 2003).

A kétnyelvű egyének nyelvrendszerének kapcsolatát figyelembe véve megkülönböztetünk ún. balansz- és domináns valamint koordinált (mellérendelt) és összetett (alárendelt) kétnyelvűséget (Göncz, 1985). A balansz kétnyelvűség a két nyelv nagyjából egyforma, a domináns pedig az egyik nyelv jelentősen magasabb ismeretére vonatkozik. Mellérendelt kétnyelvűségnél a nyelvrendszerek szemantikai szinten függetlenebbek, az összetett kétnyelvűségnél jobban összemosódnak (Göncz, 2004).

1. ábra. A kétnyelvűség fő típusai (Göncz, 1999)

Kritérium	Kétnyelvűség	
	Közösségi	Egyéni
1. A közösség viszonyulása	additív-hozzáadó: szubtraktív-felcserélő	
2. Csoport	elit: népi (kisebbségi) egyoldalú: kétoldalú	
3. Következmény		hozzáadó: felcserélő
4. A második nyelv elsajátításának ideje		korai: késői
5. A nyelvek elsajátításának sorrendje		lingvizmus: glottizmus
6. A nyelvek ismeretének szintje		domináns: balansz receptív: produktív
7. Szemantikai hasonlóság/különbség		mellérendelt: összetett
8. A nyelvek elsajátításának/tanulásának módja		„természetes”: „ellenőrzött”/iskolai/

Sok-sok évvel ezelőtt az volt elfogadott, hogy a többnyelvű embereknek minden általuk beszélt nyelvet egyszerre kell elsajátítaniuk, lehetőleg kora gyermekkoruk folyamán és anyanyelvi vagy ahhoz közelítő szinten (Bührig, 2006). Ez a nézet mára már megváltozott. Többnyelvűnek nevezhetjük azokat a beszélőket is, akik mindennaposan használják az általuk beszélt nyelveket, szükség esetén képesek átváltani egyikről a másikra a nyelvváltozatok közötti különbözőségektől függetlenül (Bloomfield, 1993).

1.3 Különböző nyelvek helyzete Ukrajnában

Ukrajnában az ukrán 1989-ben vált hivatalos nyelvvé. Ez volt az első olyan fontos jogi intézkedés az országban, ami a függetlenedés felé vezethetett. Ukrajna függetlenségének 1991-es kikiáltása után fontos kérdéssé vált az új államnyelv helyzete. Az addig a Szovjetunió kötelékébe tartozó országban ugyanis az orosz volt a hivatalos nyelv, ez jelentette a kultúrát, az értéket a kevésre becsült „paraszti” ukrán mellett. Egyfajta médiaharc vette kezdetét az országban: televíziós és rádióműsorok, újságcikkek fejtegették az ukrán nyelv helyes használatának módjait, próbálván elvetni mindazon helytelennek számító kifejezéseket, melyeket az orosz nyelv elterjedtsége okozott. Az ország hosszú-hosszú évszázadokon át húzódó identitás-krízist élt át. Az Ukrán Állam számtalanszor került szomszédos országok befolyása alá, s ennek következményeképp Ukrajna mai területén számos hivatalos nyelvet tarthatunk számon attól függően, hogy melyik történelmi periódusról beszélünk: lengyel, orosz, német vagy román.

A Szovjetunió fennállásának ideje alatt az orosz nyelvet jól ismerők számos privilégiumra tehettek szert: minőségi oktatás, jól fizető munkahely. Tulajdonképpen lehetetlen volt érvényesülni a nyelv beható ismerete nélkül, míg az ukránt vagy úgynevezett „hagyományörző” célokra használták vagy csak otthon beszélték, ahogyan a többi tagállam nyelvét is. A Szovjetunió felbomlása után az orosz megőrizte kulturális presztízsét és egyfajta lingua franca-ként szolgál a posztszovjet országokban. (Bilaniuk, 2003)

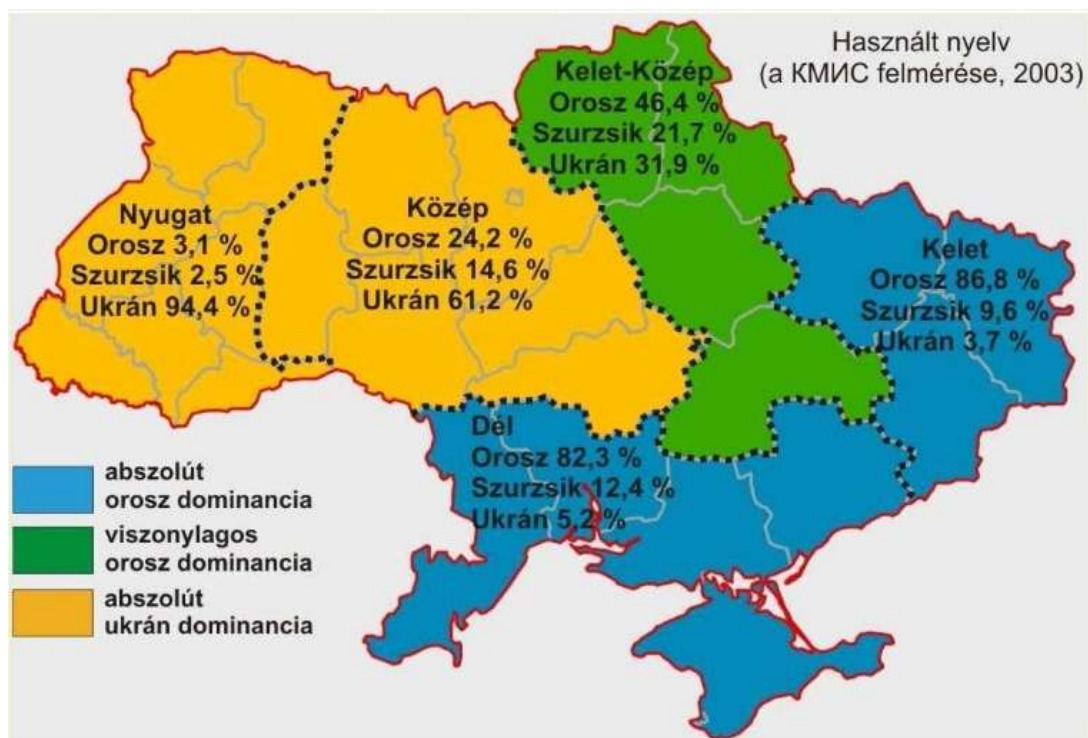
Ukrajna nyelvi helyzetéről beszélvén mindenképp említést kell tennünk a szurzsik (ukránul: суржик) nyelvről. A szurzsik szó eredetileg a búza és a rozs keverékéből készült kenyeret jelenti, egy igen elterjedt keveréknyelv, mely az orosz szókincsre és az ukrán nyelvtanra épül. Területenként változik: nyugat felé haladva egyre több benne az ukrán kifejezés, míg keleten az orosz dominál. Beszélőinek számát az ország lakosságának 10–18%-ára becsülik (vö. Хмелько В.С. 2004, Lenets 2000, Bilaniuk 2004).

A 2001-es népszámlálás adatai szerint Kárpátalján a magyar nemzetiségűek száma 151516 fő, s ez a népesség 12,1%-át teszi ki. A magyar lakosság 75%-a egységes tömbökben él, ugyanis ezeken a területeken a magyarok száma meghaladja a 75%-ot, s egyes helyeken eléri a 100%-ot is. A 2006/2006-os tanévben a magyar iskolák száma 107 volt a régió belül (Ільтьо, 2003; Molnár & Molnár D, 2005). Az átlagos

kárpátaljai magyar családokban a kommunikáció nyelve túlnyomó részt a magyar. A szovjet érában a magyar tannyelvű iskolákban az orosz nyelvet oktatták, ebből kifolyólag a magyar lakosságnak nem volt lehetősége az ukrán nyelv elsajátítására. A függetlenség kikiáltása után Kárpátalja minden iskolájában az ukrán nyelvet vezették be, ám a nyelv elsajátításához szükséges körülményeket napjainkig sem sikerült megteremteni (Beregszászi és Csernicskó, 2005).

2. ábra. Leggyakrabban használt nyelvek Ukrajnában, a KMIC 2003-as felmérése szerint
(forrás: Márku, 2011)

A Kijevi Nemzetközi Szociológiai Intézet kutatása feltárta, hogy míg az ország nyugati és középső régióiban az ukrán a domináns nyelv, északkeleten és délen inkább az orosz használatos. Sokan használják a szurzsikot is (vö. Csernicskó szerk, 2010b: 21). A kép forrása: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:RussianUseRu.PNG>

1.4 A nyelvoktatás helyzete Kárpátalja magyar tannyelvű iskoláiban

Mivel kutatásom során kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvi repertoárját vizsgáltam, ezért elengedhetetlennek tartom azt, hogy rövid áttekintést nyújtsak a régió magyar tannyelvű iskoláiban folyó nyelvoktatás helyzetéről. Egyértelműen megállapíthatjuk, hogy azok számára, akiknek magyar az anyanyelvük ez lesz az első nyelv is, mivel ezt tanulták meg életükben először. Az ukrán, mint az állam hivatalos nyelve a második

nyelv szerepét tölti be, hisz amellett, hogy kötelező jelleggel tanulják az iskolában, ezzel a nyelvvel találkoznak leggyakrabban környezetükben, persze anyanyelvükön kívül (Husztai, 2014). Ebből kifolyólag a célcsoport számára már a harmadik nyelvet jelenti, s ezt a szakirodalom főként idegen nyelvként említi. Gyakorta használatos a „célnyelv” terminus is, mely arra a nyelvre vonatkozik, melynek elsajátítását a tanuló célul tűzi ki. Ez egyaránt vonatkozhat az angolra, franciára, akár az ukránra vagy bármely más nyelvre (Ellis, 1997).

2003-ban Csernicskó István és Beregszászi Anikó, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárai és kutatói szociolingvisztikai kutatást végeztek. 516 Kárpátalján élő, magyar nemzetiségű személyt kérdeztek nyelvi szokásaikról, illetve arra szerettek volna fényt deríteni, milyen szinten sajátították el egyes beszélők a magyar, ukrán és orosz nyelvet. Az adatok egyértelműen és világosan kimutatták, hogy a megkérdezettek sokkal magasabb szinten beszélnek az oroszról, mint az ukránt. A kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy a Szovjetunió fennállásának éveiben az orosz nyelv volt a domináns, s ennek hatása napjainkban is érezhető (Csernicskó, 2003).

Az államnyelv oktatásának problematikája hosszú évek óta égető kérdés a régióban. John Baugh szerint kisebbségben élő nyelvtanulóknak olyan módszerekkel tanítani az államnyelvet, mint ahogyan az anyanyelvet szokás, hatalmas pedagógiai és módszertani hiba, előbb-utóbb csalódáshoz és elégedetlenséghez vezet. Az említett hibák komoly társadalmi konfliktusok melegágyai (Baugh, 1999)

Az ukrán és a magyar különböző nyelvcsaládokba tartozik (Кочерган, 2001). Érdekes megfigyelni, hogy egy orosz, belorusz vagy lengyel anyanyelvű beszélő sokkal könnyebben tanulja meg az ukránt, mint egy magyar vagy akár román. Fontos észben tartani, hogy az ukrán és a magyar nyelv eredetük különbözőségéből fakadóan úgy szókincsüket, mint kiejtésbeli sajátosságaikat tekintve meglehetősen különböznek. Az ukrán nyelvben fellelhető grammatikai szerkezetek nehezen érthetőek és megjegyezhetőek a magyar anyanyelvű tanulók számára (Коляджин, 2001).

A fent említett kutatók (Beregszászi Anikó és Csernicskó István) 2005-ben újabb vizsgálatot végeztek, ezúttal középiskolások körében. 595 tanuló vett részt a kérdőíves kutatásban, aminek kapcsán érdekes eredmények születtek. A megkérdezetteknek mindössze 23%-a gondolja úgy, hogy az államnyelv elsajátítására csak az iskola falain belül kerülhet sor. 93%-uk úgy gondolja, hogy szívesen tanulná meg magas szinten az ukránt, s csupán 1% véli úgy, hogy számára ez fölösleges (Beregszászi & Csernicskó, 2005).

Csernicskó István szerint az államnyelv tanításának kapcsán felmerülő problémák orvoslása semmiképp sem a magyar iskolák bezárásában keresendő. A kutató úgy véli, nemzetközi tapasztalatokból kiindulva óvodás és iskolás korban az oktatás nyelvének magyarnak kell lennie, s az ukránt külön tantárgyként kellene tanítani. Megfelelő szakemberek állhatatos munkájával a krízis megoldható lenne (Beregszászi & Csernicskó, 2005).

Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériumának 2001. évi rendeletét megelőzően 5. osztálytól kezdődött az idegennyelv-oktatás az általános- és középiskolákban. Hat éves kortól csak néhány szakosított iskolában oktatták az angol nyelvet (az egyetlen ilyen jellegű, magyar tannyelvű intézmény a Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskola volt, ahol 1982-ben megszűnt az angol nyelv emelt óraszámában való oktatása). Mivel a határ menti övezetben fokozott igény van a keleti és nyugati nyelveket egyaránt jól beszélő személyekre, ezért a minisztériumi döntést régióink iskoláiban örömmel fogadták. Azonban a változás sosem egyszerű, így számos probléma adódott, melyek sürgős orvoslásra szorultak. 2001 szeptemberére nemcsak, hogy nem készült egységes tankönyv a második osztály számára, de a következő tanévben sem tudták elegendő mennyiségben eljuttatni az elkészült könyveket az iskolákba. A másik égető probléma a megfelelő képesítéssel rendelkező tanárok hiánya volt. Ezen kívül a javasolt óraszám sem volt egységes. Szintén a második osztályban, a heti óraszám mindössze egy volt, amit bár az igazgatóság az iskolai komponensből „kibővíthetett” kettőre, de ezt az órát a magyar nyelv oktatására különítették el. Több tanár is jelezte, hogy ez az óramennyiség közel sem elegendő egy idegen nyelv eredményes elsajátításához (Fábián, Huszti & Lizák, 2005).

Ezen problémák megoldása korántsem bizonyult egyszerűnek. Az 1990-es években óriási angoltanárhiány volt tapasztalható. A szovjet-magyar határ megnyitását követően a szaktanárok jobb megélhetés reményében tömegesen vándoroltak ki Magyarországra (Huszti, 2005). A szakképzett tanerő-hiány pótlásában jelentős szerepet töltött be a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. A 2003/2004-es tanévben a Beregszászi járás területén a magyar tannyelvű iskolákban 43 tanár közül 18 végzett a KMF-en, 17 az Ungvári Nemzeti Egyetemen, kettő más tanintézményben, és öten nem rendelkeztek szakképesítéssel (Huszti, 2014).

A tankönyvek tekintetében is elkeserítő volt a helyzet. Az Oktatási Minisztérium két tankönyvet biztosított ingyenesen, ám ezek közül az egyik közel sem felelt meg a modern nyelvtanítás alapvető követelményeinek. A tanárok a tankönyvhiányt

különböző angol és magyar kiadók könyveivel és azok fénymásolataival igyekeztek pótolni. A KMF nyelvészeti tanszékén 2004-ben készült egy angol nyelvkönyv a magyar iskolák második osztályai számára (Hires és Fábíán, 2004). Egy ehhez hasonló, a magyar iskolák számára összeállított tankönyvsorozat megoldást jelenthetne erre a problémára (Huszt, 2014).

A kárpátaljai magyar iskolákban az angoltanítás nagy létszámú osztályokban folyik. Ez azt jelenti, hogy csak 28-as létszámnál osztható két csoportra az osztály. Amelyik osztály tanulói létszáma nem haladja meg a 27-et, az nem bomlik csoportokra. Ez magas létszámú heterogén osztályok létrejöttét eredményezi. Ilyen csoportokban a munka azonban messze nem olyan hatékony, hisz vajmi kevés idő jut a tanulókkal való külön foglalkozásra (Huszt, 2005).

A kárpátaljai magyar idegennyelv-oktatással kapcsolatos első nagyszabású nyelvpedagógiai kutatást 2004-ben végezték a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kutatói: Fábíán Márta, Huszt Ilona és Lizák Katalin. A kutatás eredményeit összegző tanulmány 2005-ben a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség által megjelentetett Közoktatás című szaklapban jelent meg.

A kutatók célja az volt, hogy feltérképezzék a régió magyar iskoláiban folyó angoloktatás helyzetét. A kutatók különböző kérdéskörökből álló kérdőívet állítottak össze, melyben többek között az iskolák tankönyvellátottságáról, az órákon használt gyakorlattípusokról érdeklődtek. Külön kérdeztek rá a tanárok véleményére a tanítási anyagról valamint azokra a problémákra, melyekkel nap mint nap szembesülnek munkájuk során.

Fábíán Márta, Huszt Ilona és Lizák Katalin a következőképpen fogalmazták meg a kárpátaljai magyar iskolákban folyó angoltanítás problematikáját és a lehetséges megoldásokat:

3. ábra. A tanárok által munkájuk során tapasztalt gondok

Problémák
Nem a tantervnek megfelelő tankönyv
Nem magyar iskolák számára készült a tankönyv (a végén angol-ukrán és ukrán-angol szöveget van, ami magyar iskolákban használhatatlan)
Hanganyag hiánya
Technikai eszközök és szemléltetők hiánya

Kevés és unalmas tankönyv
Nincsenek színes képek a tankönyvben (fekete-fehér)
A tankönyv nem köti le a tanulókat, nem felel meg az érdeklődési körüknek
Kevés a brit és amerikai tankönyv (amelyek közül ráadásul csak bizonyosakat lehet alkalmazni, mert az ukrán Oktatási Minisztérium nem mindet engedélyezi)
Kevés az óraszám
Tankönyvhiány (egyes iskolákban)
Heterogén, nagy létszámú osztályok
Alacsony motiváció a falusi iskolákban
Szótárak hiánya
Osztályozási (12 pontos) rendszer

„Többen említették nehézségként a kevés óraszámot. Összehasonlításképpen, az alsó tagozatban mindösszesen heti egy órában kellett tanítani az angolt, míg a középiskolában heti 2x45 percben. Az óraszámok terén tehát nem volt túl biztató a helyzet”(Fábián, Huszti, Lizák, 2005).

4. ábra. A tanárok javaslatai a gondok orvoslására (Fábián, Huszti, Lizák, 2005).

Megoldások
Magasabb óraszám
Megfelelő tankönyv kibocsátása
Angol-magyar szótárak és érdekes könyvek beszerzése
Sok pénz
Az iskola biztosítson szemléltetőket és technikai eszközöket
Ha lenne az iskolában fénymásoló, számítógép, Internet-használati lehetőség
Angol szaktantermek létrehozása
Nyelvi laborok
Csoportlétszám bontása már kevesebb, mint 28 tanulónál
Ha másképp nem megy, az állam lefordíttathatná a tankönyvet
Olyan személy írja és szerkessze a tankönyvet, aki már tanított valaha iskolában

A második nagyszabású nyelvpedagógiai kutatásra 2006-ban került sor, mely szintén a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kutatóinak nevéhez fűződik: Bárány Erzsébet, Fábián Márta és Huszti Ilona (Bárányné, Fábián & Huszti, 2007). A longitudinális kutatás első szakaszában a kutatás véghezvivői betekintést kívántak nyerni a magyar iskolákban folyó angol- és ukrántanítás milyenségébe. Az addigi tapasztalat a magyar iskolák tanulóinak nyelvtudását illetően az volt, hogy általában véve jobb eredményeket értek el idegen nyelvből mint ukránból. Viszont mivel a gyerekek Ukrajna állampolgárai s ennek az országnak a területén élnek, valószínűleg gyakrabban találkoznak az államnyelvvel, mint például az angollal. Ez a paradoxonként ható helyzet tehát számos megválaszolandó kérdést vont maga után. Valóban jobban ismerik a gyerekek az angolt, mint az ukránt? Mik a legfőbb különbségek a kisebbségi magyar iskolák ukrán- illetve angoloktatása között? Mik okozhatják ezeket a különbségeket?

Első körben hetvenhat nyolcéves, azaz harmadik osztályos beregszászi magyar gyermek töltötte ki a kutatók által összeállított nyelvtudásszint-felmérő tesztet. A tesztek elvégzése után következett a kutatás tanár alanyainak interjúvolása. Öt nő és egy férfi angoltanár illetve négy ukrántanárnő adott választ kérdéseikre. Tankönyvelemzést végeztek, megvizsgálva és összehasonlítva a használatban lévő angol és ukrán tankönyveket. Arra kívántak választ kapni, mennyire összpontosítanak a tankönyvek a kommunikáció tanítására, illetve a tankönyvek tartalma vajon magyarázatot jelenthet-e a két nyelv oktatása és a gyerekek nyelvtudása közötti különbségekre. Megvizsgálták a Nemzeti idegennyelv-tantervet és a magyar iskolák számára készült ukrán tanmenetet is mivel arról is szerettek volna meggyőződni, hogy azok megfelelnek-e a modern nyelvoktatás követelményeinek, és mennyire összpontosítanak a négy nyelvi készség tanítására.

A készségfelmérő dolgozatok akkori eredményeit a következő táblázat összegzi:

5. ábra. A készségfelmérő dolgozatok eredményei

NYELVI KÉSZSÉG	ANGOL	UKRÁN
Beszédértés	4,02	3,47
Olvasás	1,48	1,68
Írás	4,96	6,15
Beszéd	1,88	4,55

Amint az eredményekből kitűnik, ezek az adatok nem támasztják alá a kutatók eredeti hipotézisét, miszerint a tanulók jobb eredményt érnek el angolból, mint ukránból. Szemmel láthatóan mindegyik nyelvi készségben, ukrán nyelvből jobb eredmények születtek, mint angolból. Egyedüli kivételnek a beszédkésztség számít. A nyelvtanulásnak ebben a szakaszában a beregszászi magyar tannyelvű iskolák harmadik osztályaiban tanuló gyerekek, ha nem is jelentős mértékben, de az államnyelvet jobban sajátították el, mint az angolt.

Míg ukrán nyelvből a produktív készségek bizonyultak fejlettebbnek, addig angolból nem lehet hasonló párhuzamot vonni a készségek között. Mindkét nyelvből az olvasott szöveg értése bizonyult a leggyengébbnek, s írásból születtek a legjobb eredmények. A beszédértés mutatói magasabbak ukránból, mint angolból, de ez a különbség nem jelentős. Viszont a tanulók kisebb-nagyobb mértékben, de óhatatlanul érintkeznek az államnyelvvvel a mindennapokban, míg az angollal nem.

Bárány Erzsébet Fábián Márta és Huszti Ilona szerint a tény, hogy a felmérés átlageredményei ukrán nyelvből lettek magasabbak, a következő okokra vezethetőek vissza:

1. a nyelvtanulás kezdésének időpontja korai
2. a tanulásra szánt óraszám magasabb az angolénál
3. több-kevesebb, de elkerülhetetlen kontaktus a célnyelvvvel
4. vannak egyes házasságból született gyerekek is, akik mindkét nyelvet beszélnek

Az angol nyelvhez való pozitívabb hozzáállás és a tananyag gyorsabb mértékű elsajátításának okai az alkalmazott nyelvtanítási módszereknek (kommunikatív vs. nyelvtani-fordító), a tankönyvek minőségében és a tananyag tartalmának köszönhetőek.

A kutatók a következőképpen összegezték 2006-os kutatásuk eredményeit:

„Összefoglalva, a tanárokkal készített interjúk és a nyelvi készségeket mérő tesztek eredményei alapján az alábbi következtetések vonhatók le: annak ellenére, hogy a Beregszászban élő harmadik osztályos magyar iskolások magasabb átlageredményeket értek el ukrán nyelvből, mint angolból, pozitívabban viszonyulnak az angolhoz, mint az államnyelvhez és gyorsabban sajátítják el azt. Következésképpen láthatjuk, hogy a nyelvtani-fordító módszeren alapuló nyelvtanítás igen időigényes és kevésbé kedvelt a tanulók körében, mint a kommunikatív módszer.” (Bárányné, Fábián & Huszti, 2007, 121-135).

A 2009/2010-es tanévben a kutatók megkezdték a kutatás második fázisát. Négy beregszászi magyar tannyelvű iskola 92 ötödik osztályos tanulója vett részt a felmérésben, 10–12 éves gyerekek. Túlnyomó többségük Beregszászban lakott, néhányan Beregszász környéki falvakban.

A teszten kívül ezúttal kérdőívkitöltésre is kérték a tanulókat. Többek között arra is rákérdeztek, a tanulók milyen nyelvet használnak a családjukban, ill. milyen nemzetiségűnek tartották magukat, valamint a tanulók nyelvtanulás iránti motiváltságát is vizsgálták (a tanulóknak fel kellett sorolniuk három tantárgyat, melyeket szeretnek, s három olyat, melyeket nem). A tanulók 28,4%-a jelölte az angolt kedvenc tantárgyának, míg az ukránt csak 9,8%. Kiderült tehát, hogy háromszor annyi gyermek motivált az angol tanulására, mint az ukránéra (Husztai, Fábián & Bárányné, 2009).

A kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvi repertoárjának vizsgálata

II. A kutatás első fázisa

2.1 A téma indoklása, célkitűzések

Az alábbiakban a kárpátaljai tizenévesek nyelvi repertoárjával kapcsolatos kutatásom részleteit kívánom felvázolni.

Miért is tartottam fontosnak a fent említett célcsoport nyelvi repertoárjának vizsgálatát? Elsősorban azért, hogy megtudjam, az érettségi előtt álló tanulók hogyan véleményezik saját nyelvi ismereteiket, a közélet különböző szféráiban melyik általuk ismert nyelvet részesítik előnyben illetve milyen céljaik és vágyaik vannak jövőbeli nyelvtanulásukkal kapcsolatban. Másodsorban úgy véltem – mint leendő nyelvpedagógus –, a kapott eredményekből hasznos következtetéseket vonhatok majd le, melyek formálhatják nyelvtanításról alkotott eddigi nézeteimet. A nyelvi repertoár vizsgálata során információt nyerhetünk arról, hogy a célcsoport milyen szintű nyelvtudással rendelkezik (magyar – anyanyelv, L1; ukrán – hivatalos nyelv, környezeti nyelv, L2; angol, német, francia, orosz – idegen nyelv, FL).

2.2 A kutatásról

A kutatás első körében 30 középiskolást kérdeztem nyelvi szokásaikkal kapcsolatban. A tanulók a 15-17 év közötti korcsoportba tartoztak, egytől egyig kárpátaljai magyar tannyelvű középiskolákban tanultak. Az alanyok kiválasztásánál a korcsoporton és az iskola tannyelvén kívül semmilyen különösebb szempontot nem tartottam szem előtt, ezért választásom mondhatni véletlenszerű volt. A szociológiából jól ismert friend of a friend módszert alkalmaztam, így sikerült eljuttatnom a kérdőíveket az általam kijelölt iskolákba (a beregszászi járásbeli Kaszonyi Középiskolába és a Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskolába). A résztvevők közül négyen 15 évesek, tizenöten 16 évesek és tizenegyen 17 évesek voltak, 24 nő és 6 férfi. A kutatás fő célja a kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvhasználatáról való információ-gyűjtés. A résztvevők létszámát figyelembe véve a legkézenfekvőbb adatgyűjtési módszernek a kérdőíves kutatás bizonyult. A kérdőív tökéletes módja a kvantitatív adatok begyűjtésének. A diákoknak egy 17 kérdésből álló kérdőívet kellett kitölteniük magyar nyelven, ami egyaránt

tartalmazott nyílt és zárt típusú kérdéseket (1. sz. melléklet). A kutatást 2014 februárjában és márciusában végeztem. A kérdőív nyelve magyar volt, a félreértések elkerülése érdekében. A megkérdezettek túlnyomó többsége maradéktalanul válaszolta meg a kérdéseket, mindössze elenyésző százalékuk adott hiányos válaszokat.

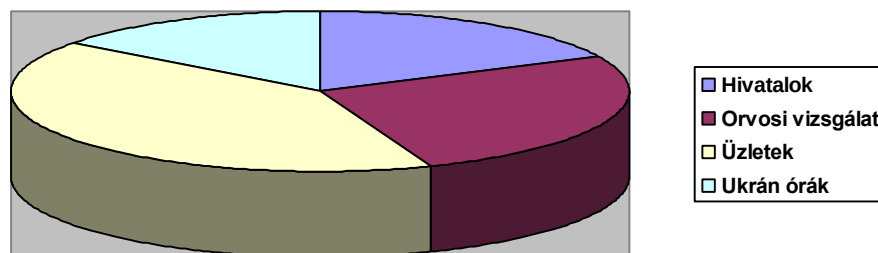
2.3 A kutatás eredményei

A kérdőív első fele a tanulók általános nyelvi ismereteire összpontosít. Összesített válaszaik alapján a tanulók egytől egyig magyar anyanyelvűek. Az államnyelv ismeretét illetően túlnyomó többségük úgy véli, nem sajátította el azt a megfelelő szinten, mindössze néhány tanuló akadt, aki megérti s még ennél is kevesebb, aki kisebb-nagyobb hibákkal ugyan, de beszél az ukrán nyelvet. A megkérdezettek fele egyáltalán nem beszél az orosz nyelvet, 43 % képes a legalapvetőbb kommunikációra, s mindössze egy tanuló beszél jól a nyelvet (amint az a kérdőív további részeiből kiderült, a tanuló édesapja orosz anyanyelvű). A kutatásban részt vevők 100 % - a tanul angolt első számú idegen nyelvként, ám második idegen nyelvet (ez esetben spanyolt és franciát) mindössze ketten tanulnak önszorgalomból. A többség úgy véli, nem sikerült elsajátítania az általa tanult idegen nyelvet, öten képesek alapszintű kommunikációra s mindössze egy fiatal érzi úgy, hogy tudása megfelel a középiskolás szintnek.

A kérdőív második felében a tanulók által ismert nyelvek használati szféráiba kívántam betekintést nyerni. A megkérdezettek szinte kivétel nélkül magyar családból származnak, a kommunikáció nyelve – mind családon, mind az iskolán belül – túlnyomó részt magyar, ritkán előfordul ukrán vagy orosz nyelvű beszédváltás. A 13-14. kérdés során az angol és ukrán nyelv használatának legmeghatározóbb színtereire kívántam fényt deríteni, zárt kérdések segítségével. A kutatásban résztvevők közül mindössze öten vélték úgy, hogy ukrán tudásukat képesek hasznosítani mindennapi élethelyzetekben is.

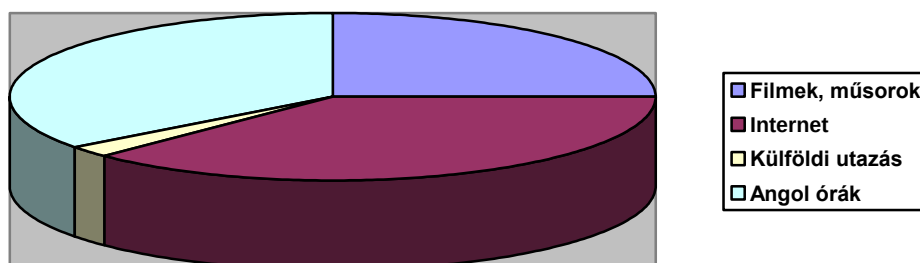
Az államnyelv használati területeit illetően a tanulók leggyakrabban üzletekben és különböző orvosi vizsgálatokon hasznosítják tudásukat, hatan a megkérdezett fiatalok közül hivatalokban, bankokban is használják azt, s öten vannak azok, akik a nyelvet kizárólag az tanóra kereteire korlátozzák (6. ábra).

6. ábra. Az államnyelv leggyakoribb használati szférái a tanulók válaszaai alapján

Az angol nyelv használatának tekintetében a tanulók fele nyelvtudását filmek, televíziós műsorok, internetes oldalak vagy alkalmazások megértésére használja, ám többen nem élnek az angol nyelv tudásának lehetőségeivel a hétköznapiakban és kizárólag a tanórákon kommunikálnak ezen a nyelven. Mindössze egy diáknak akadt lehetősége tudását külföldi utazás során kamatoztatni (7. ábra).

7. ábra. Az angol nyelv leggyakoribb használati területei a tanulók válaszaai alapján.

2.4 A kutatás eredményeinek elemzése

A tanulók válaszaai alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy elengedhetetlennek tartják az államnyelv ismeretét hisz ez az alapja az Ukrajnában való továbbtanulásnak, valamint karrierjük s életük megalapozásának kulcsfontosságú tényezője. A fiatalok több mint fele érzi úgy, szívesen tanulna más idegen nyelveket, mint például a spanyol, francia, német vagy olasz. A tanulók különbözőképpen indokolták választásukat, így születnek komolytalan, már-már humoros („a francia a világ legromantikusabb nyelve” vagy „a kedvenc focistám is spanyol”) de megfontolt és átgondolt válaszok is (ahol választásukat észérvekkel is alátámasztották), melyek javarészt pozitív hangvételűek

voltak, érezhető volt az őszinte érdeklődés ezen nyelvek iránt. Azonban egyértelműnek bizonyult, hogy az esetek többségében a nyelvek iránti érdeklődésnek valamilyen kulturális vonzata van (kedvelt futballcsapat, híresség, város, üdülőhely stb.) vagy épp az adott nyelv szépsége, dallamossága miatt tűnik vonzónak. Néhányan felismerték, milyen fontos minél több nyelvet megismerni, s ezt válaszaikban is megfogalmazták.

A kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvi repertoárjának vizsgálata

III. A kutatás második fázisa

3.1 A kutatás folytatásának indoklása, célkitűzések

Az előző kutatás eredményeit elemezve felmerültek bennem bizonyos kérdések. Az eddigiekben csak beregszászi járási középiskolák tanulóit kérdeztem, ezért arra voltam kíváncsi, vajon hogyan látják nyelvtudásukat azok a fiatalok, akik egy gimnáziumnak vagy líceumnak a tanulói és esetleg az idegen nyelveket magasabb óraszámban tanulják? Az ennek kapcsán felvetődő hipotézisem az volt, hogy mivel a legtöbb gimnáziumban lehetőség van az idegen nyelvek emelt óraszámban tanulására, sőt néhol fakultációs foglalkozásokat is szerveznek, előfordulhat, hogy a kapott eredmények biztatóbbak lesznek az előzőeknél. A másik felmerülő kérdés a következő volt: előfordulhat-e az, hogy egy távolabb eső járás magyar tannyelvű iskolájában más eredmények születhetnek?

Ezen kérdések megválaszolásának reményében kezdtem meg kutatásom második részét, folytatván és egyben kibővítvén is az előzőt.

3.2 A kutatásról

Ezúttal további 45 tanuló nyelvi szokásait vettem górcső alá. A tanulók életkora változatlanul 15-17 év volt és ők is kárpátaljai magyar tannyelvű középiskolák tanulói. Az előző kutatáshoz hasonlóan kérdőíveket használtam az információ gyűjtésére. A kérdőív tartalmán nem változtattam, mivel a későbbiekben összegezni kívánom a kutatás két fázisának eredményeit illetve szeretném elkészíteni a különböző tanintézményekben született eredmények összehasonlító elemzését.

A kutatást 2014 novemberében-decemberében végeztem. Ezúttal három kárpátaljai magyar iskola 10. és 11. osztályos tanulóihoz juttattam el a kérdőíveket: a Gáti Kovács Vilmos Középiskolába, a Nagyberegi Református Líceumba és a Derceni Középiskolába. Az első tanintézmény kiválasztásánál az előzőekhez hasonlóan a korcsoporton és az iskola tannyelvén nem vettem figyelembe semmilyen különleges kritériumot. A Nagyberegi Református Líceumra azért esett választásom, mivel szerettem volna líceumok vagy gimnáziumok tanulóinak válaszait is begyűjteni. A

Derceni Középiskolát azért tartottam megfelelőnek a kutatás elvégzéséhez, mert a Beregszászi járáson kívül, a Munkácsi járásban helyezkedik el, s ezáltal az eddigi kutatási területemtől kissé távolabb eső iskola tanulóit is bevonhattam.

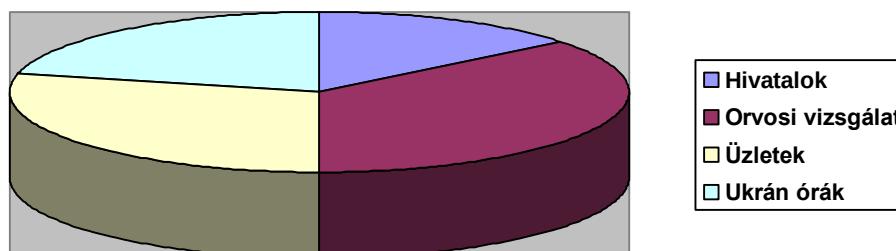
Ismét a friend of a friend módszert alkalmazva juttattam el kérdőíveimet az iskolákba, minden intézménybe 15 példányt. A 45 megkérdezett közül 20 férfi és 25 nő. A tanulók korát tekintve 8-an 15 évesek, 33-an 16 évesek, és 4-en töltötték be a 17. életévüket. A megkérdezettek túlnyomó többsége maradéktalanul válaszolta meg a kérdéseket, mindössze elenyésző százalékban érkeztek hiányos válaszok.

3.3 A kutatás második szakaszának eredményei

A tanulók egytől egyig magyar anyanyelvűek. A megkérdezettek 67%-a véli úgy, hogy tökéletesen elsajátította a nyelvet, 33% úgy érzi, jól beszéli a nyelvet, de apróbb hibákkal. Az ukrán ismeretét illetően 35,5 % megérti a nyelvet, de a kommunikáció nehézséget okoz számára, 55,5 % gyengén vagy alig-alig beszéli, míg 9% egyáltalán nem rendelkezik nyelvi tudással. Az orosz tudás tekintetében már rosszabb a helyzet: mindössze egyetlen tanuló akadt, aki jól beszéli, 15,5% gyengén vagy alig, s a fennmaradó 82% egyáltalán nem beszéli a nyelvet. 43-an tanulják az angolt, mint idegen nyelvet, míg 5-en a németet. 24,4% érti jól az általa tanult idegen nyelvet, 71% gyengén vagy alig beszéli azt, s egy tanuló véli úgy, hogy jól beszéli. A tanulók 86,6%-ának magyar anyanyelvű az édesapja, míg 13,4%-nak ukrán, valamint 95,5%-uk magyar anyanyelvű, s 4,5%-uk ukrán anyanyelvű édesanya gyermeke. Minden megkérdezett fiatal családjában magyar a kommunikáció nyelve, 7 családnál emellett jelen van az ukrán nyelvű beszédváltás is. Az osztályban és baráti körökben a tanulók túlnyomó részt magyarul kommunikálnak, 3 tanuló használja az ukránt is barátaival való beszélgetéskor.

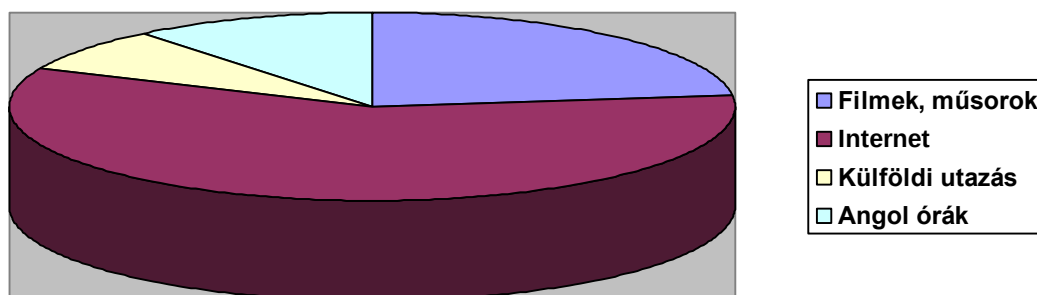
Az összesített válaszok az államnyelv használatának tekintetében a következőképp oszlottak meg: legtöbben orvosi vizsgálatoknál hasznosítják tudásukat (a válaszadók közül 20-an), ezután következnek a boltok, üzletek (16 fő), majd a hivatalok (8 fő), a hatan a mindennapi életben, gyakran használják a nyelvet. Tizenkét tanuló korlátozza államnyelv-használatát kizárólag a tanórákra (8. ábra).

8. ábra. Az államnyelv leggyakoribb használati szférái a tanulók válaszai alapján, a kutatás második részében

Az idegen nyelv használatát illetően legtöbben az interneten való böngészéskor veszik hasznát nyelvtudásuknak (38 tanuló), ennél jóval kevesebben, szám szerint 15-en idegen nyelvű filmek vagy televíziós sorozatok megértésére is használják, s öten külföldi utazások alkalmával is kamatoztatják angol- vagy némettudásukat. Hét tanuló volt az, aki úgy érezte, csak idegennyelv-órák keretein belül tudja használni a nyelvet, nyelveket (9. ábra).

9. ábra. Az angol nyelv leggyakoribb használati területei a tanulók válaszai alapján, a kutatás második részében

3.4 A kutatás második szakaszában keletkezett eredmények elemzése

A második fázisban keletkezett eredmények több pontban egyeznek, ám sok tekintetben különböznek az előzőektől. Az első szakaszban megkérdezett tanulók több mint fele vélte úgy, hogy egyáltalán nem sajátította el az államnyelvet, míg a második szakaszban ez a százalék elenyészőnek bizonyult, s azok száma is magasabb volt, akik az ukrán

nyelvet jól értik, de a kommunikációban akadnak nehézségeik. Mindkét alkalommal igen alacsony volt azoknak a száma, akik úgy vélik, úgymond „jól beszélnek” a nyelvet. Számottevő különbségről tehát nem beszélhetünk, ám mindenképp szembeűnő, hogy a munkácsi járási középiskola tanulói vélekedtek legpozitívabban ukránnyelv-tudásukról. Azonban, hogy kiderítsem ennek okát, további kutatások szükségeltetnek, s véleményem szerint érdemes lenne más, nem Beregszászi járásban elhelyezkedő iskolák tanulóit is megkérdezni, hogy teljesebb képet kaphassunk.

Orosztudásukra tekintve az eredmények hasonló tendenciákat mutatnak: a tanulók nyelvismerete igen alacsony. Ennek oka az lehet, hogy sem családjukban vagy baráti közösségükben nem találkoznak a nyelvvel, s az iskolában sem tanulják azt.

Az idegen nyelvek tekintetében is hasonló eredmények szűlettek, itt a különbség abban rejlik, hogy akadtak olyan tanulók is, akik az angol mellett németet is tanulnak. A tanulók mindkét alkalomkor hasonló válaszokat adtak: egyetlen fiatal akadt, aki úgy vélte, jól beszél az angol nyelvet, s azoknak a száma is alacsony, akik értik, de nem beszélnek a nyelvet. Mindkét szakaszra elmondható, hogy a tanulók túlnyomó többségének a véleménye szerint nem sikerűlt megfelelően elsajátítani a nyelvet, tudásuk meglehetősen hiányos. A líceumban folyó angoltanítás kapcsán felmerűlő hipotézisem nem igazolódott be: a megkérdezettek hasonlóan vélekednek angolnyelv-tudásukról, mint más iskolák tanulói, tehát nem szűlettek kiemelkedően jó eredmények.

A tanulók szűleinek anyanyelve a két felmérést összehasonlítva apró különbséget mutat. Míg az első szakaszban megkérdezettek között nem voltak ukrán anyanyelvű szűlők, addig a második szakaszban hét fiatal rendelkezik ukrán anyanyelvű szűlővel, olyan családok nem akadtak, ahol mindkét szűlő anyanyelve ukrán lett volna. A családon belűli beszédváltások kérdését illetően valószínűsíthető, hogy a második szakaszban azért jelölték meg többen a kommunikáció nyelveként a magyar mellett az ukránt is, mert többeknek a szűlei ukrán anyanyelvűek.

Az osztálytársakkal és barátokkal való kommunikáció tekintetében szintén hasonló eredmények szűlettek: a tanulók az esetek nagy részében magyarul beszélnek egymással, s csak nagyon ritkán szólítják meg egymást ukránul vagy oroszul.

Az ukrán valamint az idegen nyelvek használatának főbb szűntereit illetően az eredmények nagyban hasonlítanak, csupán minimális eltérések figyelhetők meg.

A tanulók nagy része azért szeretné elsajátítani az államnyelvet, mert e nélkül továbbtanulási szándéka meghiűsul, s csökken az esély annak is, hogy a jövőben munkahelyi sikereket érjen el. Azonban akadtak olyan fiatalok is, akik válaszukban

leszögezték, tanulmányaik befejezése után nem kívánnak Ukrajnában maradni, inkább a magyarországi vagy külföldi továbbtanulást választanák. Egy tizenhat éves lány például a következőképpen fogalmazta meg válaszát: „Tudom, hogy fontos lenne az ukránt tanulni, azoknak, akik ebben az országban akarnak boldogulni. De az nem én leszek”.

Arra a kérdésre, hogy mi is ösztönzi a tanulókat idegennyelv-tudásuk fejlesztésére, a legkülönbözőbb válaszok születtek. Egyesek nyelvvizsgát kívánnak tenni, mások szeretnék kedvenc országukba eljutni vagy ott letelepedni. Számos válaszadó kíván különböző kultúrákat megismerni. Néhány olyan fiatal is akadt, akik azt válaszolták, hogy őket semmi nem ösztönzi az idegen nyelv tanulására.

A tanulók legszívesebben a következő nyelveket tanulnák meg: francia, német, spanyol, holland, japán, orosz.

A kapott eredmények azt igazolják, hogy a kárpátaljai fiatalok bár elismerik az államnyelv elsajátításának fontosságát, ez a gyakorlatban aligha valósul meg. Ennek számos oka lehet: az oktatás alacsony színvonala, nem megfelelően összeállított tanterv, a tanári szakképzettség hiánya, a tanulók demotiváltsága. A pontos okok kiderítésére azonban további kutatások szükségeltetnek. Az idegen (ez esetben angol) nyelvet illetően azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kutatásban résztvevő tanulókat jobban foglalkoztatja a nyelvtanulás kulturális oldala. A fiatalok élénk érdeklődést mutatnak az olyan nyelvek iránt, amihez képesek egy kedvelt időtöltést esetleg valamilyen hírességet kötni, bár ez esetben a nyelv helyett az „ország” vagy „kultúra” megnevezés bizonyul helytállóknak. Sokaknak akadnak gyakorlatban is megvalósítható elképzeléseik a nyelvtanulással kapcsolatban: szerintük minden egyes nyelv kapuként szolgálhat új emberek megismeréséhez, kapcsolatok ápolásához, üzleti sikerek eléréséhez vagy épp a világutazóvá váláshoz.

3.5 Összesített eredmények

Ha a kutatás két szakaszának összesített eredményeire tekintünk, azokat összevetjük valamelyik, az elmúlt tíz évben véghezvitt kárpátaljai magyar tanulók nyelvismeretével foglalkozó kutatással, számos hasonlóságra lehetünk figyelmesek. Jelen kutatásom azt mutatja, hogy a kárpátaljai magyar iskolások körében végzett 2005-ös vizsgálat óta a tanulók véleménye ukránnyelv-tudásukról mit sem változott (Beregszászi és Csernicskó, 2005). Ugyan elismerik, hogy az államnyelv beható ismerete nélkül magyar anyanyelvüként meglehetősen nehéz boldogulni az országban, az eredmények mégis azt

mutatják, hogy mégsem képesek azt a megfelelő módon elsajátítani. Számos kiadvány és tanulmány született már kárpátaljai szerzők tollából, melyek azt a kérdést elemzik, hogyan is lehetne Kárpátalján az államnyelv oktatásának hiányosságait pótolni (vö. Csernicskó, 2012). Reménykedünk abban, hogy eljön az az idő, mikor erre az égető problémára sikerül megoldást találni.

Sajnos az idegennyelv-ismeret foka szintén elkésztő eredményeket mutat. Nagyon ritka az olyan tanuló, aki angoltudását megfelelőnek érzi, sőt azok is kevesen vannak, akik egyáltalán értik a nyelvet. Egyik iskolában sem születtek kiemelkedően jó eredmények, sőt, épp ellenkezőleg. Fábián Márta, Huszti Ilona és Lizák Katalin 2005-ben megjelent tanulmányukban számos problémát vetettek fel az angolnyelv-oktatással kapcsolatban (Fábián, Huszti, Lizák, 2005). Kutatásom eredményei azt igazolják, hogy a tanulókat még így, tíz év elteltével is van, ami akadályozza abban, hogy az általuk tanult idegen nyelvet elsajátítsák. Ám ahhoz, hogy a problémák gyökerét megtaláljuk és fényt derítsünk megoldásukra, szintén további kutatások szükségesek.

3.6 A kutatás során levont idegennyelv-pedagógiai következtetések

Amint az a vizsgálatomból is kiderült, a kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvtudása sok tekintetben hiányos. Anyanyelvükön kívül nagyon kevesen sajátítanak el idegen nyelveket, s az államnyelv kapcsán is csupán kevéssel jobb a helyzet.

Leendő idegennyelv-pedagógusként mégis úgy gondolom, hogy a tanár hatalmas szerepet játszik abban, hogy a gyerekek milyen képet alakítsanak ki magukban egy adott nyelvről. A tanulók válaszait olvasva arra a felismerésre jutottam, hogy egy nyelvtanárnak nem csupán annyi a feladata, hogy szavakat, nyelvtani szabályokat, idiómákat, kifejezéseket tanítson. Akármennyire problémás is ma a nyelvoktatás helyzete régiókban, úgy vélem, a tanulók motiválásával, figyelmük megragadásával mégis sikereket érhetünk el. A fiatalok sok esetben tekintettek kulturális aspektusból egy adott nyelvre, s ennek megragadása akár tökéletes kiindulópont is lehet. Válaszaikból következtetve tanulságként levonható, hogy érdemes a nyelvet több megvilágításból tanulmányozni és persze tanítani, hogy tanulóink érdeklődését felkeltsük és fenn is tartsuk.

3.6 Az eredmények elemzése során megfogalmazott javaslatok

Kutatásom eredményeinek elemzésekor számos nyelvpedagógiai következtetést vonhattam le, melyeket a fentiekben összegeztem is. Tény, hogy napjainkban számtalan olyan tankönyv és oktatási segédanyag áll rendelkezésünkre, melyek magas- vagy épp a tömegkultúrával kapcsolatos témákat taglalnak. Emellett manapság az internet világa ilyesfajta feladatok kimeríthetetlen tárházát kínálja úgy a nyelvtanároknak, mint a diákjaiknak. Úgy vélem, érdemes néha kicsit a fiatalok „szemüvegén” keresztül is szemügyre venni egy-egy angol órát, s olyan feladatokkal gazdagítani a foglalkozásokat, melyek által akár észrevétlenül is tanulhatnak.

Abba a kiváltságos helyzetbe kerültem, hogy kutatásom második felének lebonyolítása s pedagógiai gyakorlatom az év ugyanazon hónapjaira estek, így volt szerencsém valós helyzetekben is tapasztalni néhány feladattípus hasznosságát, élvezhetőségét. Ezúton szeretném csekély tapasztalatomat megosztani, s rövid listába foglalni azokat a feladatokat, melyek szerintem a legérdekesebbek, legcélravezetőbbek voltak a tizenévesek körében.

1. *Dalok.*

- Meglepő volt számomra az a felismerés, hogy az érettségizni készülő korosztály számára ugyanúgy élvezhető az éneklés angol órán, mint az alsóbb osztályok tanulóinak. Egy jól megválasztott dal nemcsak bemelegítő, ráhangoló gyakorlatként állja meg a helyét, de remek hangulatot is teremt az osztályban. Emellett a megfelelő kiejtés elsajátításához is nagyban hozzájárulhat. Anna Kendrick „Cup Song”-ját választottam a feladathoz, ami azért is bizonyult tökéletesnek, mert egyszerű, könnyen dúdolható és roppant népszerű a fiatalok körében. A dal egy régi gyermekjátékon alapszik („Cup Game”), ami azt jelenti, hogy a zenei alapot egy műanyag pohár ritmikus csapkodásával hozzuk létre. A tanulók ebben is részt vettek, többen is akadtak, akik szívesen megtanulták az úgynevezett „poharazást”. Javaslatom az, bármilyen dalt is válasszunk, gondosan ellenőrizzük a szöveget (a vulgáris, obszcén kifejezéseket elkerülendő), ami lehetőleg legyen rövid és egyszerű.
- Hallás utáni értés gyakorlásához tökéletes választás lehet egy dal. Kétfajta feladattípust használtam a tanórákon. Az egyik során készítettem egy feladatlapot, melyen egy részben hiányos dalszöveget tüntettem fel, s a

tanulók feladata volt értelmezni a szöveget, majd bepótolni a hiányzó szavakat (2. sz. melléklet). Ügyelni kell a megfelelő technikai feltételekre, a dalszöveg legyen érthető, jól kivehető, a felvétel tiszta és jól hallható. A második típusnál dalszövegek részleteit ragadtam ki és helyeztem el egymás után tetszőleges sorrendben. A felvételek lejátszása után a tanulóknak meg kellett állapítaniuk azt a sorrendet, mely szerint a dalok elhangzottak (3. sz. melléklet).

- Kitűnő feladat lehet a dalszöveg-elemzés. A tanulók izgalmasnak, érdekesnek találhatják, ha az irodalom órán elemzett kötelező versekhez hasonlóan kedvenc dalaik szövegét boncolgathatják. A feladat által bemutatathatunk bizonyos nyelvtani szerkezeteket, megismertethetünk új szavakat, idiómákat, és végül, de nem utolsónak sorban arra nevelhetjük a fiatalokat, hogy fordítsanak kellő figyelmet az általuk hallgatott dalok szövegére.

2. Szituációs komédiák („Sitcom”-ok), filmek, kisvideók

- A sitcom manapság a televíziós műfajok egyik legkedveltebbje. Állandó karakterekkel operál, furcsa, szokatlan szituációk és félreértések sorozata jellemzi. Az interneten számos nyelvtani leckét találunk, mely a méltán híres Jóbarátok (Friends) vagy a nemrég véget ért Így jártam anyáttal (How I Met Your Mother) c. sorozatokra épül. Egy egész epizód megtekintésére sajnos a korlátolt időkeret miatt nincs mód, de részletek lejátszásával felkelthetjük a tanulók érdeklődését, s a teljes leckét pedig otthon, önszorgalomból is elvégezhetik. A szituációs komédiák eredeti nyelven való megtekintésének számos pozitív hatása van a nyelvtanulóra. Az epizódok általában 20-30 percesek, így nem vesznek sok időt igénybe, viszont annál élvezhetőbbek. Nyelvezetük legtöbb esetben érthető és egyszerű. Humorosak és rövidek, tehát képesek lekötni a figyelmet. Fontos, hogy rávegyük tanulóinkat arra, hogy az eredeti nyelven tekintsék meg a sorozatepizódokat.
- Rövidebb filmrészletek, kisvideók megtekintése is nagyon hatásos. Arra viszont ügyelni kell, hogy a technikai feltételek adottak legyenek, tehát legyen jól hallható és látható a lejátszott anyag. Véleményem szerint alsóbb osztályokban ajánlatos magyar felirattal megtekinteni a videókat, míg a felsőbb korosztályoknál angol felirat használható majd el is hagyható.

3. Videóblog készítése

- Az utóbbi években egyre divatosabb és elterjedtebb internetes „műfaj” a videóblog, más néven vlog. Mivel formai követelményei viszonylag kötetlenek, ezért magas fokú alkotói szabadságot ad a tanulóknak. Építhetjük feladatunkat egy bizonyos téma köré (pl. főzés, reggeli készülődés, napi rutin vagy bármi egyéb). A számítógéphez értő, a számítástechnika iránt érdeklődő fiatalok számára különösen élvezetes lehet. A feladat követelményrendszerét kedvünk szerint formálhatjuk, lehet egyéni vagy csoportos feladat, kötött vagy kötetlen. A lényeg, hogy arra biztassuk a tanulókat, hogy a kivitelezés minél ötletesebb és kreatívabb legyen. Ha esetleg nem áll rendelkezésükre kamera, akkor megírhatják a bejegyzés szövegét, s előadhatják az óra folyamán. Ma már híres magyar vloggerek is készítenek angol nyelvű bejegyzéseket, melyeket példaként akár be is mutathatunk a fiataloknak (pl. Szirmai Gergely filmkritikái).

4. Az „öltözz be” típusú feladatok

- Egy-egy kulturális téma tanításakor adhatunk olyan házi feladatot tanulóinknak, hogy a soron következő órára öltözzenek be kedvenc énekesüknek, színészüknak, példaképüknek, történelmi személyüknek, irodalmi vagy filmes karakterüknek. A legkreatívabb „jelmezeket” díjazhatjuk is. Természetesen a tanulóknak indokolniuk kell választásukat és prezentálniuk kell azt, angol nyelven. Amikor egy-egy korstílusról vagy szubkultúráról esik szó, öltözkünet ezekhez igazítva állíthatják össze. Csoportos munkaként a tanulók létrehozhatják saját szubkultúrájukat, amihez megtervezhetik az öltözködési és zenei stílust és megalkothatják saját „ideológiájukat”, melyhez az újonnan létrehozott szubkultúra alapszik. Ehhez szükségeltetik az is, hogy olyan kifejezéseknek nézzenek utána, melyek addig talán ismeretlenek voltak számukra, ezért szókincsbővítéshez és beszédfejlesztéshez (gondoljunk csak a stílus szóbeli bemutatására) is tökéletes. A feladat úgy válhat a leghasznosabbá, ha felszólítjuk tanulóinkat, hogy saját szavaikkal mutassák be szubkultúrájukat és ne használják az esetlegesen előre megírt jegyzetüket.

5. *Képzeletbeli weblapkészítés, blogbejegyzések*

- Az internet világával kapcsolatos témakörök tanítása során kérhetjük tanulóinkat, hogy állítsák össze, milyennek is képzelnék saját weboldalukat. Miről szólna? Milyen jellegű bejegyzéseket olvashatnánk rajta? Milyen témákról jelentetne meg cikkeket legszívesebben? Gasztronómia? Sport? Esetleg irodalom vagy történelem? Megtervezhetik a weboldal logóját, kinézetét, elrendezését. Létrehozhatnának benne különböző rovatokat. Mindezeknek csak a fantáziájuk szabhat határt.
- Az előző feladathoz szorosan kapcsolódhat a blogbejegyzések készítése. Mivel ezek a bejegyzések rendkívül hasonlóak az esszékhez, ezért azokat ehhez hasonló formában is számon kérhetjük.

6. *A közösségi médiával és a szöveges üzenetekkel kapcsolatos kifejezések, rövidítések megismertetése*

- A fiatalok mindig élvezik, ha saját magukról beszélhetnek. Ha internetezési szokásaikról vagy a közösségi oldalakon véghezvitt tevékenységeikről esik szó, érdemes megtanítani nekik az ezekhez kapcsolódó alapvető fogalmak angol megnevezéseit.
- Manapság egyre elterjedtebb az úgynevezett „sms-nyelv” használata. Az angol nyelvű rövidítések megismerése érdekes és hasznos lehet számukra.

7. *Filmekkel, sorozatokkal, könyvekkel kapcsolatos kvízzjátékok, párosítások*

- Az idegennyelv-órákat színesíthetjük különböző filmekkel, könyvekkel kapcsolatos kvízzjátékokkal, melyek során a tanulók csapatokat alkothatnak és egymással versenyezhetnek.
- Híres könyv- és filmidézetekből összeállíthatunk számukra párosítási feladatokat. Ezt végezheti az egész csoport közösen, ilyenkor az idézeteket a hozzájuk illő címekkel együtt kinyomtatjuk és a táblára függesztjük, vagy készíthetünk feladatlapokat is, melyeket egyénileg oldanak meg, így tesztelve ismereteiket a filmművészeti és irodalmi alkotások világában.

8. *Autentikus szövegek használata a tanórákon*

- Fontosnak tartom, hogy a tanulók ismereteket szerezzenek az adott nyelven fellelhető irodalmi alkotásokról, kézhez kaphassanak interneten vagy újságokban megjelent cikkeket. Amellett, hogy ezek élővé, „megfoghatóvá” teszik számukra a nyelvet, általános műveltségük bővítéséhez is hozzájárulnak. Interneten megjelent cikkek esetén az olvasók kommentjeit is bemutathatjuk. Az órák során érdekes feladatnak bizonyult a pro és kontra érvek megvitatása internetes bejegyzésekkel kapcsolatban. Ilyen jellegű vitákra jó példa lehet az e-book használata mellett vagy ellen történő érvelés. A tanulók személyes véleményt formálhatnak a témával kapcsolatban, kifejezhetik egyetértésüket és ellenvetéseiket. A feladat elvégzése során a fiatalok megtanulhatnak kiállni saját elképzeléseik mellett és tiszteletben tartani másokét.

9. *Internetről elérhető nyelvtanulással foglalkozó oldalak*

- Rengeteg hasznos weboldal található az interneten, melyek színes, szerethető, élvezetes feladatokkal, játékokkal próbálják segíteni a nyelvtanulókat nap mint nap.
- Az 5 perc angol 2003 óta napi rendszerességgel halmozza el érdekesebbnél érdekesebb bejegyzésekkel a nyelvtudásra szomjazókat. Feladataik különböző témakörökről szólnak, s minden nehézségi szinten fellelhetők. A napi leckék elvégzése tényleg nem kerül többé öt percnél, s a tanulók minden nap, akár szabadidejükben is elvégezhetik őket (Forrás: www.5percangol.hu).
- A VocabAhead nevű weboldal szókincsfejlesztő gyakorlatok tárházával rendelkezik. Innovatív módszerekkel segíti a nyelvtanuló szókincsének bővítését, szómagyarázatai egyszerűek, érthetők és könnyen megjegyezhetők (Forrás: www.vocabahead.com).
- A Livemocha nevű weboldalon szintén leckék formájában sajátíthatunk el rengeteg nyelvet. A többi oldallal ellentétben ez nem csak angollal foglalkozik, számos más nyelvet is tanulhatunk általa a finntól kezdve egészen a mandarinig (Forrás: www.livemocha.com).

Távlati célok

Az elkövetkezendőkben kutatásomat szeretném folytatni és kibővíteni. Céлом a témában fellelhető angol, magyar és ukrán nyelvű szakirodalomban való elmélyülés, és a kérdőíves kutatás kibővítése további, a Beregszászi járáson kívül eső magyar tannyelvű iskolákra is, valamint egyéb pedagógiai következtetések levonása. A kapott eredményeket szakdolgozatom keretein belül kívánom összegezni, angol nyelven. A későbbiekben szeretném azon tizenévesek nyelvi repertoárját is tanulmányozni, akik magyar anyanyelvüként ukrán iskolában végzik tanulmányaikat. Szeretnék információkat gyűjteni olyan magyar nyelvtanulóktól, akik az államnyelvet a mindennapokban rendszeresen használják.

Összefoglaló

Kárpátalja mindig is a kulturális és nyelvi sokszínűség ékes példájaként szolgált, hisz megyénkben többek között ukrán, magyar, orosz, román, ruszin nemzetiségű emberek élnek. Vidékünkön rengeteg gyermek születik kétnyelvű családba, elsajátítva mindkét szülője anyanyelvét, ám vannak olyanok is, akik életük során mindössze egy nyelvet ismernek meg, s ennek pedig számos oka lehet a szociális körülményektől az oktatás alacsony színvonaláig. Ma már általánosan elismert tény, hogy a fiatalok nyelvhasználatát vizsgáló kutatások kiemelkedő szerepet játszanak az adott terület oktatásának minőségi meghatározásában valamint fontos következtetéseket nyújthatnak a tanárok számára, feltérképezve diákjaik nyelvtudásának erősségeit és gyenge pontjait.

Dolgozatomban a kárpátaljai tizenévesek nyelvi repertoárjával kapcsolatos kutatásom részleteit kívántam felvázolni.

Miért is tartottam fontosnak a fent említett célcsoport nyelvi repertoárjának vizsgálatát? Elsősorban azért, hogy megtudjam, az érettségi előtt álló tanulók hogyan véleményezik saját nyelvi ismereteiket, a közélet különböző szféráiban melyik általuk ismert nyelvet részesítik előnyben illetve milyen céljaik és vágyaik vannak jövőbeli nyelvtanulásukkal kapcsolatban. Másodsorban úgy véltem, – mint leendő nyelvpedagógus – a kapott eredményekből hasznos következtetéseket vonhatok majd le, melyek formálhatják nyelvtanításról alkotott eddigi nézeteimet.

A kutatás két részből állt, mely során összesen 75 középiskolást kérdeztem nyelvi szokásaikkal kapcsolatban. A tanulók a 15-17 év közötti korcsoportba tartoztak, egytől egyig kárpátaljai magyar tannyelvű középiskolákban tanultak. A diákoknak egy 17 kérdésből álló kérdőívet kellett kitölteniük magyar nyelven. A kérdőív első fele általános nyelvi ismereteikre összpontosít. Összesített válaszaik alapján a tanulók egytől egyik magyar anyanyelvűek. Az államnyelv ismeretét illetően túlnyomó többségük úgy véli, nem sajátította el azt a megfelelő szinten, mindössze néhány tanuló akadt, aki megérti s még ennél is kevesebb, aki kisebb-nagyobb hibákkal ugyan, de beszél az ukrán nyelvet. A megkérdezettek orosz tudása meglehetősen gyengének bizonyult. A kutatásban részt vevők 100 % - a tanul angolt első számú idegen nyelvként, s akadtak olyanok is, akik második idegen nyelvet is tanultak (németet, spanyolt és franciát). A többség úgy véli, nem sikerült elsajátítania az általa tanult idegen nyelvet, néhányan bár képesek alapszintű kommunikációra s mindössze két fiatal érzi úgy, hogy tudása megfelel a középiskolás szintnek.

A kérdőív második fele a tanulók által ismert nyelvek használati szféráiba kíván betekintést nyerni. A megkérdezettek szinte kivétel nélkül magyar családból származnak, ám vannak fiatalok, akiknek édesapja vagy édesanyja ukrán vagy orosz nemzetiségű. A kommunikáció nyelve – mind családon, mind az iskolán belül – túlnyomó részt magyar, ritkán előfordul ukrán vagy orosz nyelvű beszédváltás. Az államnyelv használati területeit illetően a tanulók leggyakrabban üzletekben és különböző orvosi vizsgálatokon hasznosítják tudásukat, öten a megkérdezett fiatalok közül kizárólag az ukránnyelv-óra kereteire korlátozzák azt. Az angol nyelv használatának tekintetében a tanulók fele nyelvtudását filmek, televíziós műsorok, internetes oldalak vagy alkalmazások megértésére használja, ám többen nem élnek az angol nyelv tudásának lehetőségeivel a hétköznapi életben és kizárólag a tanórákon kommunikálnak ezen a nyelven. A tanulók elengedhetetlennek tartják az államnyelv tudását, hisz ez az alapja az Ukrajnában való továbbtanulásnak, valamint karrierjük s életük megalapozásának kulcsfontosságú tényezője. A fiatalok nagy része úgy érzi, szívesen tanulna más idegen nyelveket, mint például a spanyol, francia, német, olasz vagy japán. Válaszaik javarészt pozitív hangvételűek voltak, érezhető volt az őszinte érdeklődés ezen nyelvek iránt. Azonban egyértelműnek bizonyult, hogy az esetek többségében a nyelvek iránti érdeklődésnek valamilyen kulturális vonzata van (kedvelt futbalcsapat, híresség, város, üdülöhely stb.).

A kapott eredmények azt igazolják, hogy a kárpátaljai fiatalok bár felismerik az államnyelv elsajátításának fontosságát, ez a gyakorlatban aligha valósul meg. Ennek számos oka lehet: az oktatás alacsony színvonala, nem megfelelően összeállított tanterv, a tanári szakképzettség hiánya, a tanulók demotiváltsága. A pontos okok kiderítésére azonban további kutatások szükségeltetnek. Az idegen nyelvet illetően azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a tanulókat jobban foglalkoztatja a nyelvtanulás kulturális oldala. A fiatalok élénk érdeklődést mutatnak az olyan nyelvek iránt, amihez képesek egy kedvelt időtöltést esetleg valamilyen hírességet kötni, bár ez esetben a nyelv helyett az „ország” vagy „kultúra” megnevezés bizonyul helytállóknak.

A tanulók válaszait olvasva arra a felismerésre jutottam, hogy egy nyelvtanárnak nem csupán annyi a feladata, hogy szavakat, nyelvtani szabályokat, idiómákat, kifejezéseket tanítson. A fiatalok sok esetben tekintettek kulturális aspektusból egy adott nyelvre. Válaszaikból következtetve tanulságként levonható, hogy érdemes a nyelvet több megvilágításból tanulmányozni és persze tanítani, hogy tanulóink érdeklődését felkeltsük és fenn is tartsuk.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném kifejezni köszönetemet mindazoknak, akik dolgozatom létrejöttében segédkeztek.

Első sorban köszönet témavezetőmnek, dr. Huszti Ilonának, hogy tanácsaival és észrevételeivel segítette munkámat, valamint rendelkezésemre bocsátotta a témával kapcsolatos szakirodalmat.

Köszönet a kutatásban részt vevő tanulóknak, akik lelkiismeretesen, pontosan töltötték ki kérdőívemet, valamint köszönöm az iskolákban dolgozó tanároknak, hogy lehetővé tették számomra a kérdőívek kiosztását s begyűjtését.

Felhasznált irodalom

1. BÁRÁNY, E., FÁBIÁN, M., ÉS HUSZTI, I. (2007). Angol- és ukrántanítás a beregszászi magyar iskolák harmadik osztályában. *Acta Beregsasiensis*, 6, 121-135.
2. BARTHA, CS. (1998): A szociolingvisztika alapjai. – Budapest: ELTE
3. BAUGH, J. (1999): *Out of the Mouth of the Slaves; African American Language and Educational Malpractice*. – Austin: University of Texas Press,
4. БЕРЕГСАСІ, А. , ЧЕРНИЧКО, С. (2005): Українська мова у школах з угорською мовою навчання у соціолінгвістичному аспекті // *Українознавство* - №4. – 83-86.
5. BILANIUK, L. (2003): *Gender, language attitudes, and language status in Ukraine*. – Cambridge: Cambridge University Press
6. BILANIUK, L. (2004): A typology of surzhyk: Mixed Ukrainian Russian language. *International Journal of Bilingualism* Vol 8, Number 4: 409–425.
7. BLOOMFIELD, L. (2003): *Language*. – New York: H. Holt
8. BORBÉLY, A. (2001): *Nyelvcseré. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében*. – Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete Élő nyelvi Osztálya
9. BUSCH, B. (2012). – *The Linguistic Repertoire Revisited*. – Oxford: University Press
10. BÜHRIG, K. , D. TEN THIJ, J. (2006): *Beyond Misunderstanding / Lüdi, G. Multilingual repertoires and the consequences for linguistic theory*. John Benjamins Publishing
11. CSERNICKÓ, I. SZERK. (2003): *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. – Ungvár: PoliPrint Kft.
12. CSERNICKÓ, I. (2012): *Megtanulunk-e ukránul?* Ungvár, PoliPrint Kiadó
13. ELLIS, R. (1997): *Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press
14. FÁBIÁN, M., HUSZTI, I., ÉS LIZÁK, K. (2005). Az angol nyelv oktatásának helyzete Kárpátalja magyar tantervű iskoláiban. *Közoktatás*, 12 (1), 4-8.
15. GÖNCZ, L. (1985): *A kétnyelvűség pszichológiája*. – Újvidék: Forum Könyvkiadó
16. GÖNCZ, L. (1999): *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest–Újvidék: Osiris Kiadó–Forum Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely
17. GÖNCZ, L. (2004): *A vajdasági magyarság kétnyelvűsége. Nyelvpszichológiai vonatkozások*. – Újvidék : Verzal
18. HIRES E., & FÁBIÁN M. (2004). *English with you and me*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség.

19. HUSZTI, I. (2005). English language teaching in the upper primary classes of Transcarpathian Hungarian schools: Problems and solutions. In: Huszti I., & Kolyadzhyn N. (Eds.). *Nyelv és oktatás a 21. század elején* (pp. 182-186). [Language and education at the beginning of the 21st century]. Proceedings of the International conference 'Language and education at the beginning of the 21st century' held at the Transcarpathian Hungarian College named after Ferenc Rákóczi II. in Beregszász. Ungvár: PoliPrint.
20. HUSZTI, I., FÁBIÁN, M., BÁRÁNYNÉ KOMÁRI, E. (2009). Differences between the processes and outcomes in third graders' learning English and Ukrainian in Hungarian schools of Beregszász. In M. Nikolov (Ed.), *Early learning of modern foreign languages: Processes and outcomes* (pp. 166-180). Bristol: Multilingual Matters.
21. HUSZTI, I. (2013): Glossary on Language Teaching and Learning. – Beregszász
22. HUSZTI I., (2014): A kárpátaljai nyelvpedagógia elmúlt tíz éve az empiria jegyében (Az idegen nyelvek oktatása terén történt változások, különös tekintettel az angolra). – Előadás kézirat
23. ІЛЬТЮ І. В. (2003): Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень). Ужгород, Закарпатське обласне правління статистики
24. КНМЕЛКО,/ХМЕЛЬКО В.С. (2004): Лінгвоетнічна структура України: регіональні особливості та тенденції змін за роки незалежності. К.
25. КОЧЕРГАН М.П. (2001): Вступ до мовознавства. Київ, «Академія»
26. КОЛЯДЖИН Н. (2003): Про специфіку організації навчання української мови в угорсько мовних школах. *Acta Beregsasiensis* Vol. III. 76-81.
27. LENETS, K. (ЛЕНЕЦЬ К.) (2000): Суржик. In: Русанівський et al eds., *Українська мова. Енциклопедія*, 616. Київ: Видавництво Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.
28. MÁRKU, A. (2011): „По зкарпáтсзкi” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák (nyelvválasztás, kódváltás), szocio- és pszicholingvisztikai aspektusai a kárpátaljai magyar közösségben. – Veszprém
29. MOLNÁR J., MOLNÁR D. I. (2005): Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási adatok tükrében. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa
30. RONJAT, J. (1913): *Le developpment du language observé chez un enfant bilingue*. – Paris: Champion
31. TRUDGILL, P. (2000): *Introducing language and society*. – London: Penguin English

1. számú melléklet

Kérdőív

A kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvi repertoárjának vizsgálata

Tisztelt Válaszadó!

Sütő Réka vagyok, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola negyedik évfolyamos angol nyelv és irodalom szakos hallgatója. Az alábbi kérdőív kitöltésével szakdolgozatom elkészüléséhez járulsz segítséggel, melyben a kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvhasználatát és nyelvi repertoárját kívánom vizsgálni. A kérdőív kitöltése anonim, adatait csak a dolgozatomhoz fogom felhasználni, ezért kérek minden kedves válaszadót, ne hagyjon kérdést válaszolatlanul. Előre is köszönöm a segítségért!

Karikázd be a rád vonatkozó választ!

1. Nemed

- a) Férfi
- b) Nő

2. Korod

- a) 15
- b) 16
- c) 17

3. Mi az anyanyelved?

- a) magyar
- b) ukrán
- c) orosz
- d) egyéb :

4. Milyen szintűnek értékelnéd magyar tudásod?

- a) anyanyelvi szinten beszélem
- b) jól beszélem a nyelvet, apróbb hibákkal
- c) még sokat kell fejlesztenem

5. Milyen szintűnek értékelnéd ukrán tudásod?

- a) anyanyelvi szinten beszélem
- b) jól beszélem a nyelvet, apróbb hibákkal
- c) mindent értek, de beszélni csak nehézkesen tudok
- d) gyengén vagy alig beszélem a nyelvet
- e) nem beszélem a nyelvet

- 6. Milyen szintűnek értékelnéd orosz tudásod?**
- a) anyanyelvi szinten beszélem
 - b) jól beszélem a nyelvet, apróbb hibákkal
 - c) mindent értek, de a kommunikáció néha nehézséget okoz
 - d) gyengén vagy alig beszélem a nyelvet
 - e) nem beszélem a nyelvet
- 7. Milyen idegen nyelvet/nyelveket tanulsz? (több válasz is lehetséges)**
- a) angol
 - b) német
 - c) francia
 - d) egyéb :
- 8. Milyen szintűnek értékelnéd az idegen nyelvi tudásodat?**
- a) jól beszélem a nyelvet
 - b) mindent értek, de a kommunikáció nehézségeket okoz
 - c) gyengén vagy alig beszélem a nyelvet
 - d) nem beszélem a nyelvet
- 9. Milyen anyanyelvű édesapád?**
- a) magyar
 - b) ukrán
 - c) orosz
 - d) román
 - e) egyéb:
- 10. Milyen anyanyelvű édesanyád?**
- a) magyar
 - b) ukrán
 - c) orosz
 - d) román
 - e) egyéb:
- 11. Milyen nyelven/nyelveken kommunikálsz a szüleiddel, családdal? (több válasz is lehetséges)**
- a) magyar
 - b) ukrán
 - c) orosz
 - d) román
 - e) egyéb:
- 12. Milyen nyelven/nyelveken kommunikálsz az osztálytársaiddal, barátaiddal?**
- a) magyar
 - b) ukrán
 - c) orosz
 - d) román
 - e) egyéb:
- 13. Milyen szituációkban hasznosítod ukrán tudásodat? (több válasz is lehetséges)**

- a) a mindennapi életben, gyakran használom
- b) hivatalokban (postán, bankban stb.)
- c) üzletekben, boltokban
- d) orvosi vizsgálaton
- e) csak ukrán órákon
- f) egyéb:

14. Milyen szituációkban hasznosítod idegen nyelvi tudásodat? (több válasz is lehetséges)

- a) az internet használatakor
- b) idegen nyelvű filmek, műsorok megértésére
- c) külföldi utazások során
- d) csak idegennyelv-órákon
- e) egyéb:

15. Miért találsz hasznosnak az ukránnyelv-tanulást?

Írd ide válaszodat:

.....

.....

16. Mi ösztönöz arra, hogy fejleszd idegennyelv-tudásodat?

Írd ide válaszodat:

.....

.....

17. Milyen egyéb idegen nyelvet tanulnál meg szívesen (az eddig megismerteken kívül)?

Írd ide válaszodat:

.....

2. számú melléklet

L. O. V. E. by Nat King Cole

L is for the way you at me
O is for the one I see
V is very, very extraordinary
E is even more than anyone that you and

..... is all that I can to you
Love is more than just a for two
Two in love can make it
Take my and please don't it
..... was made for me and

Missing words: look, only, adore, love, give, game, heart, break, love (2), you
The song is available from: <http://www.youtube.com/watch?v=JErVP6xLZwg>

3. számú melléklet

Listening Exercise Define the song by the lyrics

A. (Hit the road Jack and don't you
come back no more, no more, no more,
no more.)
(Hit the road Jack and don't you come
back no more.)
Woah Woman, oh woman, don't treat
me so mean,
You're the meanest old woman that
I've ever seen.
I guess if you said so
I'd have to pack my things and go.
(That's right)...

B. Sometimes I feel like throwing my
hands up in the air
I know I can count on you
Sometimes I feel like saying "Lord I
just don't care!"
But you've got the love I need to see
me through

C. Remember those walls I built?
Well, baby they're tumbling down
And they didn't even put up a fight
They didn't even make a sound
I found a way to let you in
But, I never really had a doubt
Standing in the light of your halo
I got my angel now

D. Is it getting better
Or do you feel the same
Will it make it easier on you now
You got someone to blame
You say...

One love
One life
When it's one need
In the night
One love
We get to share it

Leaves you baby if you
Don't care for it

E. There was a time
When I was so broken hearted
Love wasn't much of a friend of mine
The tables have turned, yeah
'Cause me and them ways have parted
That kind of love was the killin' kind

F. You and me, we used to be together
Every day together, always
I really feel that I'm losing my best friend
I can't believe this could be the end

It looks as though you're letting go
And if it's real, well I don't want to know

G. He deals the cards as a meditation
And those he plays never suspect
He doesn't play for the money he wins
He don't play for respect

He deals the cards to find the answer
The sacred geometry of chance
The hidden law of a probable outcome
The numbers lead a dance

Answers:

- 1 –
- 2 –
- 3 –
- 4 –
- 5 –
- 6 –
- 7 –

Nyilatkozat a dolgozat eredetiségéről

Alulírott Sütő Réka,

kijelentem és aláírással igazolom, hogy ezen dolgozat saját munkám eredménye. A felhasznált irodalmi és egyéb információs forrásokat az előírásoknak megfelelően kezeltem. Kijelentem, hogy ahol mások eredményeit, szavait vagy gondolatait idéztem, azt a dolgozatban minden esetben, beazonosítható módon feltüntettem, a dolgozatban található ábrák közlésével pedig mások szerzői jogait nem sértem.

Beregszász, 2014. december 12.